

## N:o 135.

Af herr **D. Holmgren** i Varnhem, om rätt för enskild part att  
*mot embetsmän anhängiggöra talan för fel i embetet.*

Enligt gällande svensk lag, är det målsegaren sjelf eller den förorättade, som i första hand är åtalsberättigad, oafsedt förbrytelens beskaffenhet och oberoende af den brottsliges samhällsställning. Emellertid har vår lagstiftning allt mera utvidgat området för den offentliga myndighetens rätt att derjemte uppträda såsom åklagare.

Det är nemligen den urgamla svenska rättsuppfattningen, att den förorättade måste beredas tillfälle att *anhängiggöra sin talan mot* en hvar svensk medborgare, af hvilken han anser sig hafva blifvit kränkt till lif, ära eller gods. Med denna vidsträckt åtalsrätt, som kan sägas vara en människas naturliga rätt, har lagstiftaren velat befästa den svenska friheten.

Det är uppenbart, att med denna åtalsrätt, som tillkommer alla svenska medborgare, hvilka kommit till myndig ålder, följer rätten att bevisa sina påståenden, då laga former iakttagas. Låt vara, att principen om den enskildes åtalsrätt leder sitt ursprung från den mera privaträttsliga uppfattningen af straffets berättigande, ingen torde dock kunna förneka, att denna den enskildes åtalsrätt är en af de säkraste garantier, staten eger, för att förbrytelser ej må blifva ostraffade och samhället sålunda må kunna blifva bestående och motsvara sitt ändamål att med lagen skydda alla dess medlemmar mot rättskränkningar.

För den förorättade kan, såsom helt naturligt är, icke gifvas något bättre tillfälle att vinna upprättelse för det honom genom förbrytelsen tillfogade lidandet och honom påförda skador, än då han med eller utan biträde af offentlig myndighet sjelf får göra denna sin talan gällande inför domstol. Ett undantag från denna regel, att målsegaren *alltid* är åtals-

berättigad, och ett undantag af den mest ödesdigra beskaffenhet gifves emellertid i vår lagstiftning. Genom kongl. förklaringen öfver allmänna lagens stadganden i åtskilliga rum af den 23 mars 1807 förbjudes »enskild part att taga stämning å någon domare för att tilltala honom för fel eller brott i embetet». Den kongl. förklaringen gäller alltså, enligt dess lydelse, åtal mot domare för embetsbrott. Under förutsättning, att de fleste domare tagit del af och gjort bekantskap med de i lagböckerna intagna beaktansvärda domarereglerna, torde möjligen vissa skäl kunna framhållas för bibehållandet af denna bestämmelse till embetets helgd, ehuru visserligen, särskildt af yngre och oerfarne domare, missgrepp och fel kunna begås, som för tusenden och åter tusenden af svenska medborgare haft de mest ödesdigra följder, föranledda icke minst genom den oansvarighet, som garanteras dem af sjelfva lagen eller rättare genom en mot sjelfva lagen stridande kongl. förklaring af lagen.

Att den svenska domaren blifvit tillförsäkrad nästan fullständig oansvarighet för sina handlingar och är i de flesta fall oangriplig för sina fel i embetet, är ju en känd sak och framgår icke minst af det förhållandet, att han, då åtal någon gång mot honom anställes för fel eller försummelse i embetet, i de flesta fall förklaras icke kunna till ansvar fällas eller ock bötfällas till lumpna 10 å 50 kronor, ett sakförhållande, som hos den tänkande delen af svenska folket väckt och väcker berättigad harm och förtrytelse och är i hög grad egnadt att borttaga den auktoritet, som domstolarne måste bevara, om de skola kunna motsvara sin höga bestämmelse.

Nu har det emellertid med stöd af ofvannämnda kongl. förklaring blifvit praxis på rättskipningens område, att enskild part anses oberättigad att åtala icke blott en domare för fel i embetet, utan hvarje embetsman för embetsbrott, så snart denne embetsman har något slags forum privilegiatum eller han räknas till s. k. högre embetsmän — och till denna klass af embetsmän vilja ju nästan alla hänföras. Så snart sålunda en svensk medborgare lyckas blifva högre embetsman, har han för alla sina åtgärder, som vidtagas vare sig i kraft af embetet eller i uppenbar strid mot hans embetspligt, så godt som fullständigt skydd för alla sina gerningar, enär han oftast kan säga, att han som embetsman har »medverkat» till en gerning. I allt fall gör han anspråk på att få behandlas som domare; och dessa anspråk blifva aldrig af domstolarne underkända. Hvilka ytterst betänkliga följder, ett dylikt hinder för den enskilde parten att sjelf inför domstol beifra en emot honom af embetsman begången förbrytelse, hvarigenom hans rätt på det gröfsta sätt blifvit kränkt, kan medföra, torde nog en hvar lätt inse.

Enligt förut åberopade kongl. förklaring har målsegare i detta fall att vända sig med anhållan om åtals anställande till allmänne åklagaren i vederbörande hofrätt, till justitiekanslern eller till Riksdagens justitieombudsman.

Om nu dessa myndigheter icke finna skäl föreligga att vidtaga någon åtgärd med anledning af den gjorda anmälan, har målsegaren att besvära sig häröfver hos Kongl. Maj:t, som då möjligen kan vara af annan mening och föranstalta om åtals anställande. Den förorättade har alltså en lång och mödosam väg för sig, som för de allra flesta är ofarbar, och en invecklad och kostbar procedur, innan han i något enstaka fall kan lyckas få talan anhängiggjord mot en embetsman, som kränkt hans rätt och säkerhet. Skulle det mycket sällsynta fallet inträffa, att någon embetsman blefve tilltalad, och den förorättade alltså finge tillåtelse att utföra sin talan vid domstol, är dermed ofta i sjelfva verket föga eller intet vunnet, ty en hvar känner nogsam, att i vårt land rättsförhandlingarne icke påskyndas, utan hafva en rörelse, snarare liknande kräftans.

Efter otaliga trakasserier och chikaner blir det i många fall gagnlost för den förorättade, om han någon gång skulle lyckas få sin rätt genom laga kraftegende dom fastslagen, alldenstund det då är för sent.

För hans vedersakare stå ju till buds alla möjliga vägar att därförinnan expediera honom och göra honom oskadlig; hvadan det blifvit hos den öfvervägande delen af svenska folket en dogm, att ingen förnuftig människa vidare begär någon rättvisa af eller gent emot embetsmännen. Hvilken orättvisa med detta naturligtvis förvända åskådningssätt begås mot det stora flertalet af rättrådige och dugande embetsmän i vårt land, och hvilken våda för hela samhällets bestånd och utveckling, det medför, kan en hvar lätt inse. Jag har inga skäl att betvifla, att dessa allmänna åklagare vid fullgörandet af sitt höga och ytterst ansvarsfulla kall bemöda sig att göra sitt bästa för att synas hafva gjort något; men det torde å andra sidan vara alldeles ovedersägligt, att deras grannliga ställning för dem utgör den allra största och svåraste frestelse att icke förfara fullt objektivt vid fråga om anställande af åtal mot någon af deras embetsbröder eller öfverordnade, i synnerhet sedan justitieombudsmannaplatsen under den sista tiden börjat utgöra ett trappsteg å rangskalan upp till statens högsta dömande myndighet och alltså till erhållande af »bättre karakter».

Om nu alltså den förorättade äntligen lyckas få talan väckt mot en embetsman, som kränkt hans rätt och säkerhet, så är härmed hans rätt långt ifrån tryggad, ty lika oberättigad som målsegaren är att väcka åtal, lika oberättigad är han att *fullfölja* sin talan i högre instans, för den händelse första instansens utslag gått honom emot. Likaså i fråga om

skadestånd står enskild målsägare alldeles rättslös mot domare och tjänstemän, derest han icke lyckas få åtal mot dem väckt. Ja, ej ens i det fall, att dessa embetsmän falskeligen åtalat någon, anses den tilltalade berättigad att föra rekonventionstalan för ett sådant öfvergrepp. Att detta är ett ytterst betänkligt förhållande, torde ingen kunna förneka; och det synes mig, som en slik anordning och en dylik inskränkning af åtalsrätten icke öfverenstämd med den sköna grundsatsen »om allas likhet inför lagen». Skall denna grundsats blifva gällande och icke vara blott ett tomt ord eller ett hån emot den förtryckte, så måste lagen hafva tillträde i de storas palats liksom i den fattiges koja; lika obeveklig som döden, när han träffar den skyldige, får han icke göra något undantag för rang och titlar.

Om anledningen till denna undantagsbestämmelse beträffande domare och högre embetsmän varit den, att lagstiftaren fruktat, att dessa embetsmän alltför ofta skulle trakasseras med åtal af enskilda parter, så synes mig denna fruktan vara mycket öfverdrifven, för att icke säga onödig. I 10 kap. 27 § rättegångsbalken stadgas, att målsägaren sjelf må väcka åtal mot kronofogde, länsman och uppborädsman, och det har aldrig i vårt land försports någon olägenhet häraf; icke heller har denna rätt, såvidt jag har mig bekant, missbrukats derhän, att enskilda parter i onödan och utan fog besvärat dessa embetsmän med åtal.

Uti de stränga straff, hvarmed gällande strafflag hotar den, som falskeligen eller obetänksamt tilltalar annan för brott, och som rundeligen tillmätas den, som med falskt eller obetänksamt åtal vänder sig mot en domare, torde emellertid denna hafva ett skydd, som gör till fyllest för att befria honom för åtal utan fog.

*Då* denna anordning att tilldela justitiekanslern, advokatfiskalerna i hofrätterna och Riksdagens justitieombudsman med de byråkratiska föreställningssätt, som så lätt blifva traditionella inom juridiska kretsar, befogenhet att afgöra frågan, om en domare eller embetsman skall åtalas eller ej, icke tillbörligt tillgodosett den enskilde medborgarens berättigade intressen, och under vissa politiska förhållanden lätt torde kunna missbrukas på ett sätt, som icke är med rättssäkerheten förenligt,

*då* ej heller den trygghet för den enskilda parten, som afsågs med inrättande af justitieombudsmannainstitutionen, synes vara effektiv,

*då* vår tid, som såsom motto på sin vapensköld skrifvit aktning för rätt och människovärde och proklamerat frihet för individen inom lagarnes gränser, icke kan godkänna annat förmynderskap, än det lagen ålägger hvarje svensk medborgare,

*då* det slutligen för domare och embetsmännen sjelfva måste vara högst nödigt och nyttigt att icke innehafva någon undantagsställning, och

det alltså ligger i deras välförstådda intresse, att alla skrankor, som aflägsna dem från svenska folket och dess förtroende, bortfalla, tager jag mig friheten föreslå,

att Riksdagen för sin del måtte besluta, att det i kongl. förklaringen den 23 mars 1807 punkt 40 stadgade förbud för enskild part att taga stämning å någon domare för att tilltala honom för fel eller brott i embetet måtte upphävas, och i stället förordnas, att hvarje svensk man under alla förhållanden skall ega rätt att föra målsegaretalan såväl mot domare som öfriga embetsmän.

Om remiss till lagutskottet anhålles.

Stockholm den 27 januari 1898.

*D. Holmgren.*

### N:o 136.

Af herr **D. Holmgren** i Varnhem, om *skrifvelse till Kongl. Maj:t* angående förändrad lagstiftning mot ocker.

Allbekanta tilldragelser under förlidet år och deraf föranledda afslöjanden af den skändliga ockerhandtering, som i icke ringa omfattning utöfvas i vårt land, särskildt i hufvudstaden, hafva rigtat den allmänna uppmärksamheten på en lucka i vår lagstiftning, närmast i vår strafflag, hvilken lucka det bör ligga statsmagterna om hjertat att såväl i den allmänna moralens som i den enskilda medborgarens intresse snarast möjligt söka fylla.